

**Володимир
Бонадр,**

декан факультету педагогіки та психології НПУ ім. М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України

Адаптивне навчання, як теорія і технологія підготовки сучасного вчителя в умовах приведення державних стандартів середньої й вищої освіти та когнітивно-технологічних основ його реалізації відповідно до нових вимог компетентнісної освіти школярів і студентів педагогічних ЗВО потребує модернізації продуктивної взаємодії між освітою та наукою, до чого зобов'язує Концепція української школи 2016.

В умовах класичної освіти, коли підхід до модернізації стосувався аспектів змін (збагачення та оновлення змісту освіти, використання нестандартних форм та методів організації навчальної діяльності, впровадження проблемного навчання, оновлення форм контролю й оцінювання знань та ін.), наука не достатньо системно "обслуговувала" освіту, виявляла природний потенціал її розвитку не в повній мірі. Вона, наприклад, не могла ставити перед собою завдання докорінної зміни освітньої формули, оскільки це не було обумовлено запитом діючої моделі соціально-економічного розвитку держави. Тому наука в освітній галузі закономірно визначала дослідницькі пріоритети, узгоджуючи їх з домінуючими ідеологічними чинниками, відповідно до яких диктувався запит на пріоритети особистості з визначеними типовими цінностями, способами мислення та поведінки. Головною функцією науки був не стільки пошук ефективних природовідповідних моделей освітньої діяльності, скільки доведення правомірності існуючих технологій та дослідження їх резервів щодо можливого збільшення обсягу знань, удосконалення вмінь їх використовувати.

Нинішня політика у сфері освіти, яка означила процеси децентралізації та автономізації регіональних освітніх установ і навчальних закладів, сформувала механізм нового запиту на наукову діяльність освітніх закладів для визначення концепції розвитку освітньої системи кожного ЗВО (у контексті загальнодержавних тенденцій), активізуючи його науковий потенціал.

Зміни освітньої формули

У зв'язку з цим виникли нові проблеми та протиріччя, які починають гальмувати дію оновленої національної освіти на основі науково обґрунтованої готовності освітан до нового етапу її реформування.

Ідеться про складність адаптації результатів фундаментальних наукових досліджень до практики системного реформування освіти. Маються на увазі наявні розриви між теорією і масовою практикою інноваційного розвитку професійної освіти, несформованість реальних механізмів трансформації методології та теорії на рівень концептуального, змістово-технологічного забезпечення формування нових моделей компетентнісної загальної та професійної освіти в умовах консервативних залишків інформаційно-репродуктивного, розрізнено-предметного навчання в багатьох навчальних закладах загальної й вищої освіти.

Недостатній рівень сформованості системи творчої взаємодії між науковими та освітніми інституціями, здатними спонукати до співпраці, оперативно реагувати на актуальні потреби та ініціативи кожної сторони, забезпечувати перманентно конструктивну комунікацію між тими, хто визнає стратегію, тактику й технологію розвитку вищої освіти, і тими, хто їх реалізує. Донині вона є ситуативною і аспектною, що не забезпечує достатню популяризацію змін та обґрунтування намірів, проєктів, які ініціюються МОН освіти, окремими академічними інститутами, ЗВО, а відтак, вони не стають предметом компетентних обговорень, узгодження позицій управлінців, теоретиків і практиків, в результаті яких вивіряється доцільність їх реалізації. І що саме головне — не реалізуються потенціал відкритості та публічності прийняття рішень щодо оновлення освіти, що виступає, з одного боку, потужною формою підвищення професійної компетентності причетних до реформи, з іншого — можливістю науки, управлінських структур оперативно реагувати на запити практики.

Адаптивні процеси перехідного періоду, який характеризується радикальними змінами, не є предметом міжсистемних сумісних досліджень академічних установ і закладів освіти різного спрямування, які пропонують практиці узгодження, адаптований для практичного використання алгоритм оновлення змісту освіти, принципи його відбору від

відповідної науки, пропонуючи необхідні матеріали для широкої просвітницької роботи стосовно теоретико-практичних основ компетентнісної освіти, а також конкретні маршрути формування змісту та логіки перехідного періоду, виходячи з реального стану та потенційних можливостей кожного вищого навчального закладу.

Рівень адаптивності діагностичних методик до актуальних потреб перехідного періоду не сприяє напрацюванню пакету реальних (зручних для масового використання) методів діагностики, які б комплексно й об'єктивно визначили рівень продуктивності реформ освітньої системи, кожного її суб'єкта (включаючи діагностику рівня самоєфективності професійної діяльності викладача), відповідності поточного стану стандартам компетентнісної освіти, згідно з розробленим маршрутом.

Недостатній рівень інтеграції освіти і науки гальмує забезпечення ефективності адаптивних процесів.

Більшість рекомендованих нововведень в систему вищої педагогічної освіти не є результатом фундаментальних досліджень, не мають достатнього теоретичного обґрунтування, не впроваджуються на основі науково обґрунтованого алгоритму, а відтак часто є незрозумілими і такими, що не сприймаються і не приймаються викладачами й вчителями як реальними агентами реформ на практиці.

Проблеми браку системності, взаємозв'язку та взаємозалежності адаптивних процесів різних підсистем та рівнів освітньої діяльності. Адаптація студентів у сферу професійної освіти безпосередньо залежить від ефективності взаємодії усіх суб'єктів освітньої діяльності, а також адаптації освітньої системи в цілому до нової, компетентнісної стратегії її розвитку, до конкретних умов практичної реалізації. Особливої актуальності набуває проблема готовності до адаптивних процесів в умовах нової освітньої мети, доступного для сприйняття змісту освіти, технологій навчання, вимог, продиктованих особливостями нового часу, соціально-економічними реаліями, а також адаптації систем, підсистем, усіх суб'єктів освітньої діяльності, формуючи конструктивні взаємовідносини, поетапно нарощуючи актив компетентнісної професійної освіти. Важливо, щоби ці процеси досліджувалися та формували-

ся у тій взаємодії всіх учасників реформування освіти, на єдиній концептуально-технологічній основі.

Ми зробили спробу комплексного аналізу проблем адаптації у ЗВО через призму реалізації такого стратегічного напрямку розвитку вітчизняної освіти як "інтеграція освіти та науки", досліджуючи при тому взаємозалежність складових систем, підсистем, провідних суб'єктів наукової й освітньої діяльності.

Дослідницька діяльність закономірно трактується як найбільш значущий чинник постійної адаптації теорії до практики, коли йдеться про динаміку розвитку освіти у контексті зміни її парадигми — компетентнісного підходу до навчання студентів професійного вчителя. Виходимо з позиції, що кардинальні реформи, які асоціюються із зміною освітньої формули, неодмінно мають характеризуватися системністю, етапністю реформування всіх складових системи: змісту, методології його розроблення й засвоєння суб'єктами освіти, підготовки учителя для нової європейської школи. А це означає, що успішність реформи залежить від системного проєктування змін і здатності моделювати кожен наступний етап цілісного періоду оновлення системи, охоплюючи всі складові, забезпечуючи їх гармонізацію, а відтак і ефективність поступу відповідно до спроєктованого на визначену перспективу процесу. Цю функцію може реалізувати лише системна науково-дослідницька й освітня взаємодія, очолювана МОН України.

Проблеми адаптації у структурі професійної підготовки вчителя вивчалися і розв'язувалися системно з урахуванням наступних тенденцій: зміна освітньо-професійної формули, що визначала сутність компетентнісної освіти та її науково-методичне забезпечення; інтеграція теорії і практики, науки та освіти у цілісний процес підготовки нового вчителя; впровадження технологій "навчання через дослідження", формування дослідницької компетенції майбутнього вчителя як складової його професійної підготовки; формування індивідуальної траєкторії професійного становлення і розвитку усіх суб'єктів освітньої діяльності на основі реалізації їх освітньо-наукового потенціалу.

До групи прийнятних та державному рівні загальноєвропейських компетентностей, пов'язаних з інтеграцією теорії

і практики в цілісну систему професійної підготовки педагога, належить дослідницька компетенція, що стосується навчання студентів професії вчителя на засадах дослідницької (research-based teacher education). Дослідницька компетенція педагога, відповідно орієнтована на формування професійної компетентності студента та розвиток його адаптивності як передумови успіху.

Закономірно, що такий підхід можна реалізувати, одночасно переймаючись проблемами формування цілісного освітньо-дослідницького простору університету, конкретної кафедри, оскільки наукова діяльність — це не окремий напрям роботи, як за класичною системою освіти, з відповідними автономними центрами організації й управління (розвитком науки). Він є іманентною складовою професійної підготовки і діяльності, детермінуючи її рівень та загальну ефективність. Практично немає сфери освітньої діяльності, де б наука не виконувала функції діагностики, моніторингу, корекції та вимірювання ефективності, якості, проєктування перспективи подальшого розвитку.

У цьому контексті забезпеченню вищого рівня адаптивності до змін будуть сприяти наступні інтеграційні процеси:

- інтеграція досліджень за напрямками та професійною пріоритетністю актуальних проблем і завдань розвитку освітніх систем різних рівнів (подолати домінують аспектною досліджень, які показують позитивний результат, але не інтегруються в освітню систему);

- інтеграція теорії і практики, формування системи взаємовідносин, за яких практика "посилає замовлення" на наукові дослідження щодо пошуків оптимального, тобто науково обґрунтованого, більш економічного шляху підвищення ефективності функціонування системи та якості його результатів. Ініціативи можуть бути як з боку практики, так і науки, проявляючи взаємну зацікавленість, оскільки без єдності вони неефективні, що, зрештою, призводить до імітації наукових досліджень, ескаляції дезадаптивних процесів, які іноді бувають незворотніми.

Закономірно, що це має бути колективним пошуком, мобілізацією наукового потенціалу освітнього закладу, забезпечення суб'єктності позиції кожного (управління, викладача, аспіранта, студента), реальне відчуття причетності до розвитку системи. В умовах ринку праці, посилення тенденцій до автономізації ЗВО, які фактично поставлені в ситуацію необхідності мобілізації власних ресурсів та проєктування оптимального вектора реалізації компетентнісної парадигми розвитку професійної освіти, в основі якої — суб'єктна взаємодія викладачів і студентів.